

Talvisodassa syntynyt Veljeä ei jätetä -periaate elää edelleen vahvana

Vuosien 1939 – 1945 sotimme osallistui rintamatehtävissä noin 600 000 miestä ja 100 000 naista. Sodan uhreja joutui kaatuneina tai kadonneina yhteensä 91 000 ja haavoittuneina 205 000. Mieheensä menettäneitä sotaleskiä tuli 30 000 ja isää vaille jääneitä sotaorpoja 50 000. Puolustusvoimilla oli vielä Talvisodan alkaessa virallisena pääsääntönä sotaväen vanha eurooppalainen käytäntö, jonka mukaan kaatuneet haudataan kenttähautoihin taistelupaikkojen lähelle. Sotilaiden oma tahto ja yhteishenki ”Veljeä ei jätetä – kaatuneenakaan” sekä omaisten vaatimukset olivat kuitenkin vahvat: kaatuneet on evakuoitava kotiseudulle haudattaviksi. Sotilaiden omatoimisuus tuki tahdon toteuttamista, aseveljet hakivat kaatuneita jopa oman henkensä uhalla vihollisen tulen alta. Tiedetään myös kaatuneiden omaisten noutaneen vainajia kotiseurakunnan multiin haudattaviksi.

Puolustusvoimat reagoivat nopeasti tähän yleiseen mielipiteeseen. Jo 16.12.1939 tuli lupa kaatuneiden evakuointiin kotiseudulle. Kaatuneiden huollosta muodostettiin 24.1.1940 annetulla käskyllä oma, sotilaspappien johtama huoltolajinsa. Kaatuneiden evakuointia ja kotiseudulle siirtämistä koordinoivat eri rintamasuunnille perustetut kaatuneiden evakuoimiskeskukset (KEK). Kotiseudulle palautettujen kaatuneiden vainajien hautauksesta vastasivat seurakunnat. Seurakunnat varasivat kaatuneille omat hauta-alueet, sankarihautausmaat. Sankarihautausmaiden perustaminen oli mittava hanke sotien ja sodanjälkeisenä aikana.

Vuosien 1939 – 1945 sotien sankarihautausmaita on kaikkiaan noin 630. Osa

Kenttäpiispa Pekka Särkiön johtama seitsemän papin ryhmä siunaavat 50 sankarivainajaa heidän viimeiselle matkalleen. (Kuva: Petri Kivimäki / Yle)

näistä sisältää myös sodassa 1918 kaatuneet. Tämä on tyypillistä erityisesti Pohjanmaan maakunnissa. Lisäksi on 7 kenttähautausmaata luovutetuilla alueilla. Seurakunnat huolehtivat hautojen hoidosta. Hauta-alueet ovat usein, erityisesti pienemmillä paikkakunnilla, kirkon kupeessa. Silloinkin, kun varsinainen hautausmaa on etäampänä kirkosta. Sankarihautausmaalla on yleensä kaatuneille pystytetty yhteinen muistomerkki, tavallisimmin patsas.

Evakuoinnin käytännön toteutuksessa esiintyi monesti suuria hankaluuksia. Erityisen vaikeita olivat suuria miestappioita aiheuttaneet Talvisodan alku ja sen loppuajan ratkaisutaistelut sekä Jatkosodan hyökkäysvaihe 1941 ja perääntymisvaihe 1944. Kaatuneita oli runsaasti ja varsinkin perääntymisvaiheessa kaatuneita jäi väkisin vihollisen alueelle. Pahoin vaurioituneet kaatuneiden ruumiit haju-, valuma- ym. haittoineen olivat pitkien kuljetusten kannalta ongelmallisia. Talven pakkaset ja kesän helteet toivat lisävaikeuksia. Vainajat sijoitettiin rintamalla

puuarkkuihin ja kuljetukset junalla kotiseudulle hoidettiin pääosin rautateitse. Väliaikaisia kenttä- ja muita tilapäishautoja jouduttiin käyttämään erityisesti kesällä 1944. Luovutettaville alueille haudatut kaatuneet muodostivat oman ongelmakokonaisuutensa. Näistä sankarivainajista huomattava osa päätettiin haudata sodan päätyttyä loka-marraskuussa 1944 Lappeenrantaan, Luumäelle ja Joensuuhun perustettuihin hautausmaihin.

Kaatuneiden kotiin tuonti jatkuu

Talvi- ja jatkosodan sota-alueille jäi kaikista ponnisteluista huolimatta loppullisen rauhanteon jälkeen yli 10 000 sotilasta, joiden kohtalosta ei ollut varmuutta. Omaisten epätietoisuus ja toive saada selvyys asiasta jatkui vuosikymmeniä. Vasta Suomen ja Venäjän valtioiden välinen sopimus on mahdollistanut vuodesta 1992 alkaen myös luovutetuille alueille ulottuvan suomalaisten sotilaiden jäänteiden etsinnät ja löytyneiden jäänteiden Suomeen palautukset. Työtä koordinoiva Sotavainajien muiston vaalimisyhdistys ry on

järjestänyt rajojen taakse kentälle jääneiden etsintöjä. Lähes 2000 vainajan jäännökset on toistaiseksi löydetty. Näistä noin 400 on voitu tunnistaa. Tunnistetut on saatettu kotiseurakuntiinsa haudan lepoon. Tuntemattomiksi jääneet vainajat on haudattu pääasiallisesti Lappeenrannan ja pieni osa Joensuun, Kajaanin ja Helsingin Hieta-

niemen sankarihautausmaihin. Tuntemattomiksi jääneiden vainajien hautajaiset järjestetään yleensä virallisina yhteishautauksina, joissa Puolustusvoimat on vahvasti mukana. Esimerkiksi vuonna 2019 järjestettiin Lappeenrannassa Kaatuneiden muistopäivänä 50 sankarivainajan juhlayhteishautauksilaisuus.

Kenttäpiispa Pekka Särkiön johtama seitsemän papin ryhmä siunasi vainajien jäänteet haudan lepoon ja neljän kadetin ryhmä laski arkut yhteiseen sankarihautaan. Haudalle laskettiin Puolustusvoimien, Lappeenrannan kaupungin ja seurakuntien sekä lukuisten yhteisöjen seppeleet. Vaasassa saatiin kokea heinäkuuisena lauantaana 31.7.2021 myöhäinen sankarihautaus. Kirvussa Karjalan Kannaksella

1922 syntynyt, mutta 1934 Vaasaan oppikoulua varten vanhimman sisarensa Aira Kivisen perheeseen muuttanut ja sodan aikana vänrikiksi edennyt Esko Paavilainen kaatui Viipurin maalaiskunnan Karisalmella 21.6.1944 käydyissä taisteluissa. Kiiivaiden vetäytymistaisteluiden johdosta hänen ruumistaan ei kuitenkaan pystytty löytämään ja evakuoimaan hänen ja hänen evakkoperheensä uudelle kotipaikkakunnalle Vaasaan. Paavilainen siunattiin poissaolevana ja hänelle varattiin hautaipaikka muistokivineen syksyllä 1944 Vaasan vanhan hautausmaan sankarihautausalueelle. Etsintöjen tuloksena Paavilaisen jäännökset tuntolevyineen löydettiin syksyllä 2019 ja pystytettiin DNA-analyysillä keuhkokuumeeseen, josta hän on kuollut, jona ollut hauta sai nyt sille tarkoitetun sisällön.

Sankarivainaja Esko Paavilainen saatettiin kotiseurakuntansa multiin juhlayhteishautauksensa muistopäivänä 50 sankarivainajan juhlayhteishautauksilaisuus. Sankarivainaja Esko Paavilainen saatettiin kotiseurakuntansa multiin juhlayhteishautauksensa muistopäivänä 50 sankarivainajan juhlayhteishautauksilaisuus.

Metsäveikkojen edustajien saattokulkue johdatti arkon avatun haudan äärelle Pohjanmaan Maanpuolustusosastoittokunnan esittämän Narvan marssin tahdissa. Sankarivainajan maahan kätkeksen toimitti vainajan sukulainen, kenttärövästi evp. Kari Paavilainen. Kenttärövästin puheen, hautajaisille tyypillisen hengellisen ohjelman ja musiikin sekä arkon hautaan laskemisen jälkeen hautakummulle laskettiin omaisten, Puolustusvoimien, Sotaveteraanien ja -invalidien, seurakunnan sekä partiolaisten seppeleet ja kukkalaitteet. Vaikuttava tilaisuus päättyi kapteeni Sami Salmivuoren johtaman Pohjanmaan Maanpuolustusosastoittokunnan esittämään sotavuosiin tutuksi tulleeseen Heikki Klemetin Oi kallis Suomenmaa sävelmään.

Ilkka Virtanen

Österbottens Försvargille – Pohjanmaan Maanpuolustusilta

Vänrikki Esko Paavilaisen saattokulkue saapumassa Vaasan Vanhan hautausmaan sankarihautausalueelle. (Kuva Ilkka Virtanen)

Kadetit ovat laskeneet vainajien arkut yksitellen Lappeenrannan yhteishautaan ja valmistautuvat peittämään haudan. Uudet sankarivainajat tulevat 800 samalle hautausmaalle aiemmin haudattujen tuntemattomiksi jääneiden kaatuneiden rinnalle. (Kuva: Petri Kivimäki / Yle)

Puolustusvoimien seppeleen sankarivainajan hautakummulle laskivat Pohjanmaan aluetuomiston päällikkö evl. Mauri Etelämäki sekä kapt. Sami Salmivuori. (Kuva: Monica Latvala)